

Sprogpsykologisk Information og Debat

1. årgang, 2. nummer, september 2001

INDHOLD

Redaktionelt	3	Redaktionsudvalget
Temaaften	4	Marianne Lemvig Knudsen Tlf.: 33231029 Email: mlk@e-privat.dk
Fagligt Forum		
* J. Hermann: Sprogpsykologiske erfaringer med Specialevejledning	6	Lone Elisabeth Tidemann Tlf.: 38104178 Email: loneelisabeth@hotmail.com
* L. Svenstrup: Orientering fra Bestyrelsen	10	Tina Christiansen Tlf.: 33252521 Email: tina.lars@get2net.dk
Anmeldelse		
M. Siiner: En nødvendig bog	11	
Ordet er frit		Bestyrelsen, Fagligt Forum for Sprogpsykologi
* U. Hinge: En verden udenfor	14	Formand Linda Svenstrup Tlf.: 59444142 Email: linda@post8.tele.dk
* A. Bolander: Individet mellem to sammenstødende diskurser	16	
Konkurrence	23	Næstformand Tina Christiansen 33252521 Email: tina.lars@get2net.dk
Kalender	24	Kasserer Maarja Siiner 38793734 Email: maarja@siiner.com
		Anne Lund Mathisen annemathisen@e-mail.dk
		Helene Christensen helene-christensen@get2net.dk
		Marianne Rathje marianne.rathje@dsn.dk

Spindet udgives af Fagligt Forum for Sprogpsykologi fire gange årligt. Spindet udgives som elektronisk nyhedsbrev – kom på mail-listen ved at sende en mail til Tina Christiansen. Desuden kan det købes i løssalg for 10,- kr. ved Sprogpsykologisk Temaaften.

REDAKTIONELT

Kære læser

Nyhedsbrevet tager fat på anden runde og vi håber, at alle nye og gamle læsere vil byde det velkommen igen! I første version af nyhedsbrevet udskrev vi en konkurrence med det formål for øje at finde et passende navn eller logo til nyhedsbrevet. Vi fandt det! Valget faldt på **Spindet**.

Oprindeligt var intentionen med nyhedsbrevet, at det skulle fungere som et abonnement; dette er blevet afløst af en langt bedre løsning, nemlig sådan at du kan få tilsendt nyhedsbrevet via e-mail, finde det på IAAS' hjemmeside, og på vores egen når den bliver sat i funktion, eller du kan købe det i løssalg for en 10'er ved Temaaftenen.

Måske skulle vi opsummere formålet med Spindet, da der jo er startet en hel del nye studerende på sprogpsykologi og dermed forhåbentlig lige så mange nye læsere til vores nyhedsbrev. Formålet er at skabe et fagligt forum for studerende, undervisere og andre med tilknytning til sprogpsykologi: I Spindet finder du f.eks. opsummeringer af tidligere temaaftener; boganmeldelser; kalenderoversigt med vigtige arrangementer og påmindelser om eksamensfrister o.l.; rubrikken Fagligt Forum med praktiske oplysninger vedr. studiemæssige forhold – kort og ambitiøst sagt, alt hvad der berører sprogpsykologiens interesseområder.

Hvis du har læst en bog, som du mener er faglig relevant i sprogpsykologisk sammenhæng, så skriv endelig en anmeldelse på max. 3 sider og send den til os. Du kan ligeledes komme til orde i rubrikken **Ordet er frit!**, hvor du kan indsende længere artikler eller essays, som du finder relevant for sprogpsykologien eller studiet som sådan. Det kan f.eks. være et sammendrag af en eksamensopgave, som det er tilfældet i denne udgave, eller en skildring af en spændende diskussion fra undervisningen; al materiale der vedrører sprogpsykologi og studiet er mere end velkommen. Endelig kan du også henvende dig til os, hvis du har et emne eller et spørgsmål, som du ønsker at få behandlet eller få svar på, så vil vi forsøge at finde én, der kan svare. Opfordringen er altså med andre ord såre enkel: Skriv! Hvis du har noget på hjerte.

Slutteligt vil vi benytte lejligheden til at appellere til de studerende på sprogpsykologi, som skulle gå rundt med en lyst til at være med til at arrangere temaaftener og / eller deltage i redaktionen af nyhedsbrevet, kontakt da endelig Linda Svenstrup, Tina Christiansen, Lone Elisabeth Tidemann eller Marianne Lemvig Knudsen.

MLK

TEMAAFTEN

Sprogforståelse som sprogpsykologisk og sprogsociologisk problem

Af Tina Christiansen, stud.mag. i Sprogpsykologi.

Torsdag 17. maj var Frans Gregersen gæst ved den anden Sprogpsykologiske Temaaften. Var den første temaaften med Hanne Ruus og Jesper Hermann som oplægsholdere en succes med mange interesserede deltagere både fra vores eget lille fag og andre fag, var denne aften med Frans Gregersen en endnu større succes - i hvert fald at dømme efter antallet af fremmødte og den ivrige diskussion. Som medarrangør synes jeg det er dejligt at så mange møder op; jeg finder det også meget opmuntrende at også undervisere fra andre fag på IAAS og KUA har lyst til at bruge en torsdag aften på et arrangement som dette.

Aftenens emne var sprogforståelse som sprogpsykologisk og sprogsociologisk problem belyst ved en undersøgelse af svenskeres forståelse af dansk og omvendt. Frans Gregersen fortalte om en undersøgelse af danskere og svenskeres sproglige forståelse af hinanden i henholdsvis højkontakt- og lavkontaktområder som han gennemfører i samarbejde med Institut for Dansk Dialektforskning og bl.a. Tore Kristiansen, der i øvrigt er gæst ved næste temaaften den 4. oktober.

Frans Gregersen påpegede at der er flere grunde til at beskæftige sig med og undersøge sprogforståelsen mellem de to nabosprog dansk og svensk. Bl.a. er Øresundsregionen, som den aktuelle og flere tidligere undersøgelser behandler, et område hvor svenskere og danskere gennem tiderne har haft og stadig har sproglig kontakt med hinanden. Alligevel har undersøgelser vist at sprogforståelsen mellem de to nationaliteter er asymmetrisk, forstået på den måde at den ene befolkningsgruppe tilsyneladende synes at forstå den anden bedre end omvendt. Han nævnte to forklaringsmuligheder på denne asymmetri, nemlig en social og en sproglig faktor som kan have indvirkning på sprogforståelsen. Den sociale forklaring er sprogenes status i forhold til hinanden: Tidligere havde dansk lavest status og svenskere havde sværest ved at forstå dansk; i dag synes det at være omvendt, således at København er et højstatusområde og københavnere har sværere ved at forstå svensk. Den sproglige forklaring på den asymmetriske sprogforståelse mellem de to sprog kan være at dansk er en allegro-variant¹ af svensk: Måske har de to sprog på et tidspunkt været mere ens, men har efter nationalstatsdannelsen udviklet sig på forskellig måde. Således kan disse sociale og sproglige faktorer forklare det forhold at svenskere forstår dansk bedre end danskere forstår svensk.

¹ En allegro-variant af et sprog er en hurtig udtalt variant. Hvis dansk er en allegro-variant af svensk ville det fonetisk set kunne forklare at svenskere bedre forstår dansk, når man taler meget langsomt og tydeligt.

TEMAAFTEN

Den undersøgelse som Frans Gregersen brugte som udgangspunkt for diskussionen af sprogforståelse kaldes Projekt DASVA – Dansk Svensk Akkommodation, og er en del af projektet 'Broen og Sproget' der udføres i et samarbejde mellem de nordiske fagmiljøer ved Lunds og Københavns Universiteter. Undersøgelsen er foretaget med 24 danskere og svenskere, ansat hos SAS og på posthuse i de to områder, og den bestod i at deltagerne dels lyttede til nyhedsudsendelser på begge sprog, dels blev interviewet enkeltvis og i grupper.

Aftenens debat var i høj grad koncentreret om den aktuelle undersøgelse, bl.a. mht. indsamlingen af datamaterialet og mulige indgangsvinkler til fortolkning af resultaterne. En pointe som måske er værd at fremhæve her, er at de forståelseskriterier som samtalepartnere i almindelige, dagligdags kommunikationssituationer har, adskiller sig fra dem analytikere eller forskere anvender når de skal finde frem til hvornår og hvorfor samtaleparterne tilsyneladende ikke forstår hinanden, eller måske rettere forstår hinandens ord på forskellig måde. For deltagere i en almindelig samtale kan forståelseskriteriet blot være at kommunikationen fungerer, mens analytikeren ofte vil stille strengere krav til sprogforståelsen og f.eks. se på om ytringerne viser at samtaleparterne har opnået en fælles forståelsesramme og forstår udsagnene som de var intenderede.

Dette åbnede for en diskussion af om den danske analytiker i en undersøgelse som den omtalte, er i stand til at forstå svensk godt nok til at vurdere graden af forståelse mellem danskerne og svenskerne i gruppeinterviewene. Også diskussionen af hvilke forståelsesniveauer der er relevante for en undersøgelse af sprogforståelse er væsentlig i denne sammenhæng: I den aktuelle undersøgelse drejer det sig om sprogforståelse i betydningen forståelse af tale (og skrift) på et andet sprog end modersmålet. Men hvad skal der egentlig til for at en tekst eller et udsagn er forstået? Er det virkelig sandt, som en gæst fremhævede, at simultantolke kan oversætte uden at forstå? Og hermed er vi fremme ved Lindas afsluttende spørgsmål: Hvad er sprogforståelse? Forstår vi sproget eller det der siges med sproget?

Nu kan vi se frem til efterårssemesterets temaaftener:

Torsdag 4. oktober kommer Tore Kristiansen og Marie Maegaard fra Institut for Dansk Dialektforskning. Temaet er denne aften *Sprog - variation, værdier og vurderinger*. Det kommer til at dreje sig om den *sproglige variations sociale funktioner* og spørgsmål som: *Hvilke værdier knytter vi til forskellige måder at tale dansk på? Hvordan vurderer vi københavnere og københavnsk, sjællændere og sjællandsk, jyder og jysk? Hvilken rolle spiller sproglige udtryksforskelle i de sociale gruppe- og identitetsdannelsesprocesser vi altid befinder os i - og hvilken rolle spiller disse processer for sproglig variation og forandring?*

Gæsten ved efterårets anden temaaften er Hanne-Pernille Stax der formodentlig vil fortælle om spørgeskemainterviews som en særlig type kommunikationssituation.

FAGLIGT FORUM

Sprogpsykologiske
erfaringer med Specialevejledning indtil sept. 2001
Af Jesper Hermann, Lektor i Sprogpsykologi

Hvert eneste speciale er noget særligt

Hvis man gør det med den rette ånd, er det skønt at skrive speciale. En skriver jeg kendte sang: "Idag har jeg skrevet mig helt *skrivsalig*" (med tryk på anden stavelse); det vidste også Vilh. Grønbech:

"...det er et slid at skrive. Det vil sige at det er mange ting: først en stor fornøjelse at finde hvad der skal stå i bogen, så et møjsommeligt men ganske fornøjeligt arbejde at samle sammen og skære til..." (Vilh. Grønbech cit. fra Hermann 1990:175.)

Hovedkonklusion på mine vejledererfaringer:

Ethvert specialeskriveforløbs vanskeligste hurdle viser sig uden undtagelse hver gang som: *skriverens forkerte forlods forestillinger om* og forventninger til *hvad et speciale er*. Undervejs i skriveprocessens praksis viser dette sig ved at de færreste kommer hele vejen igennem ved at holde fast i deres oprindelige emne og angrebsmåde. Man skal være forberedt på at ændre radikalt og meget undervejs i angrebsmåde og sammenbindinger.

1.Valg af emne

Det øverste stykke til skriveglædens pris blev jeg inspireret til at placere forrest, fordi Peter Stray Jørgensen & Lotte Rieneckers lille gode hæfte om specialer netop begynder med mange af de gode grunde der kan være til *problemer* med specialeskrivningen. Derfor er det vigtigt at understrege hvordan specialearbejdet kan blive dig en kilde til ukendte glæder. På filmskolens berømmede manuskriptlinje har de røbet en af vejene til dem for mig: Det gælder om at bruge mere tid end man tror i 'treatment'-fasen². Overført til vores sammenhæng vil det sige at det er i den første tøvende tid, efter at du har indkredset et muligt emne, at du med god samvittighed skal lade et par dage eller en hel uge gå og blot lade alle mulige impulser og ideer kaster dig hid og did! Dette tidlige, tilsyneladende tidsspilde vil senere komme dig til gode, for så har du jo allerede været ned ad en række blindgyder og febrilsk konsulteret nogle ubrugelige sekundærforfattere, som så lokkende nødvendige ud.

Men her har jeg allerede forsyndet mig mod den regel at tingene skal komme i tur og orden, og talt om emnet som om det var valgt før jeg beskrev hvordan det kunne ske; det var 'skriveglæden' der førte på afvej. Hvilket illustrerer hvordan et brud på det Jørgensen og Rienecker i *Specielt om specialer* kalder "Regel 1"³ kan ske: tekstens sammenhæng i det små kan motivere det.

² Den hvori du over seks sideres sammenhængende situationsprosa folder den idé ud som stod i dit oplæg.

³ En 'Regel 1' er nemlig det man normalt skal gøre.

FAGLIGT FORUM

Det emne du gør til specialets genstand er noget der trænger sig på for dig sådan at du får øje på det lige meget hvor du vender dig hen. Mere regelret kan det formuleres som: det er et fagligt spørgsmål som virkelig undrer **dig selv**, og som kalder på en løsning som p.t. tilsyneladende ikke findes i faglitteraturen (Eva Heltberg og Christian Kock 1997:259ff.). Sammen med vejlederen må du dernæst skyde dig ind på, hvordan det der undrer dig lader sig stille som et spørgsmål der falder inden for faget.

Mulige speialeområder kan du med fordel begynde at tænke på allerede når du begynder at stifte bekendtskab med faget sprogpsykologi! for det er normalt at bevæge sig med interesse gennem adskillige specialeemneområder, før man lander i det endelige.

Det er vigtigt at emnet virkelig optager dig personlig – men det må straks tilføjes at det *kan* blive en problemkilde hvis du hænger hele din (faglige) identitet op på dette ene, bestemte emne. Derfor er det personlige engagement lige så vigtigt som det der må kaldes *en vis, professionel faglig distance*, dvs. at du er i stand til at holde emnet ud fra dig i strakt arm, og til hele tiden også at være dig selv uden for dit mentale speciale-skrive-rum.

2. I gang med at skrive:

En lykkelig fuldendt specialeskriver fortalte mig at det der for alvor fik hende i gang, var da jeg understregede hvor vigtigt det var at finde noget at skrive sig op imod, kritisere og være imod ! (jf. Ebbe Spang-Hanssen 1990). En gængs fremgangsmåde, eller noget en anden har skrevet, som man synes er rablende forkert: det giver rigtig skrivebrændstof.

I den nye studieordning hedder det om de mindre opgaver eksplicit at de skal skrives til medstuderende på niveau med eller på et niveau under én selv; det samme gælder bestemt også for specialerne.

' skriv bare lidt hver eneste dag'

Det har vist sig som et hovedproblem at mange skrivere vil for meget, kritisere andre, finde enestående løsninger, gabe over vilde mængder empiri etc. Modgiften er enkel, for det gælder om det du skriver om at **det kan ikke blive småt nok!** Eksempelvis endte én som interesserede sig for tilbagemeldingsenkeltord ("hm", "nå" o. lign) om at vi er med i en samtale, med at forholde sig analyserende til nogle få udvalgte partier fra to samtaler.

Da en anden skriver ikke vidste levende råd om hvad der kunne gøres, men sad vejløs med udskrifterne fra timelange samtaler, lod jeg hende fortælle løs om hvordan de var, nu hun kendte dem så godt; og så viste det sig at hun havde opfattet en klar forskel i måderne de gik ind i samtaleforløbene på. Dén forskel bad jeg derpå om at få eftervist systematisk og med kriterier – det endte som det mest medieombruste successspeciale faget har fostret.

FAGLIGT FORUM

3. Færdiggørelse

Tilbagerettende redaktionelle korrektioner

Det er vigtigt at læseren af specialet fra starten af får en fair mulighed for at orientere sig i det faglige landskab som specialet skriver sig ind i. Flere gange mod slutningen af skriveprocesser har jeg måttet tordne for at få indlagt et afsnit med 'emnegeografi' i begyndelsen af det. En grund til at det har voldt modstand kan ligge i at det er ubehageligt at blive tvunget til at redegøre for den 'forskningsegn's geografi som man har færdedes hjemmевant i så længe. Det synes den skrivende jo med en vis ret er rene selvfølgeligheder – men det er det kun for skriver + vejleder!

En anden afleverede et tredje kapitel og ville have udførlig feedback på det før hun arbejdede sig videre frem. Der var også meget at rette i det, men fem minutter før hun kom til vejledningen slog det ned i mig, hvor fatalt det ville være at sende hende hjem og sidde og nusse med det. I stedet for at finde ud af, hvad kapitel fire ville vise om materialet! Derfor fik hun at vide at kapitel tre havde været så udmærket at hun først kunne få det tilbage at rette i, når hun i løbet af to uger sendte mig dets fortsættende fjerde kapitel! Dette bar frugt: det er vigtigt at fastholde den linje som binder det hele sammen "i et åndedrag" er det blevet kaldt. Den kommer klarere frem hvis man tonser på og ikke hænger sig for meget i alle mulige detaljer i det tidligere skrevne.

4. Aflevering

Når du tilrettelægger din arbejdsplan det halve år frem i tiden som er afsat til speciale i studiet (de fleste bruger jo længere tid, men sidste år blev der skrevet ét på tre måneder; det fik for resten tretten), er det vigtigt at indregne ca. tre ugers ekstratid: der skal forlods tages højde for at du kommer til at ville omskrive ti sider eller konsekvensrette mange små afsnit rundt omkring.

Der skal også skrives et resumé på et fremmedsprog som ikke er norsk eller svensk; det er mere nyttigt end du nok lige synes, for det tvinger til at formulere meget kort hvad det hele egentlig går ud på – og hvad der er al arbejdets hovedresultat. - Husk det skal afleveres i tre eksemplarer, det gælder alle bilag, bånd og appendikser. - Sørg for at den censor I vælger bliver en som har vist interesse for området, eller for hvem det ikke ligger helt fjernt at beskæftige sig med sådan noget.

Du må regne med at der går fulde tre måneder fra afleveringen til bedømmelsen foreligger; men en 'bestå-erklæring' kan i reglen fremskaffes i løbet af ti dage. - - - Noget som med rette skuffer de fleste og derfor bør nævnes: specialet og udtalelsen om det kommer ikke senere i livet til at spille nogen rolle som står i forhold til al den livskraft der kan være lagt i det!

FAGLIGT FORUM

5. Udbredelse

Det er vigtigt at specialerne bliver læst af andre end bedømmerne – især med den adressat-gruppe af medstuderende der her har været argumenteret for. Studienævnet arbejder på at indføre rutiner som vil lette specialernes udbredelse og brug.

Fem Varige Principper

1. Den studerende skal indirekte føres frem til at finde sin egen måde at forholde sig til stoffet på.
2. Et speciales originalitet behøver ikke at ligge i fremgangsmåden, men i at man tænker sig om.
3. Se på emnet/sagen fra så mange vinkler som muligt for herefter at koncentrere sig om den der giver dig mest mening.
4. Det gælder ikke altid om endelig at finde på noget helt nyt, men mange gange om at bruge noget kendt på en ny måde.
5. Du skal finde den måde du (SELV) arbejder bedst på og nå til at bruge den som rutine.

Specialeskrivning begynder i slid og slutter med rette i fest fordi: skriveren fandt ud af noget, og blev færdig!

Henvisninger

Erik Hansen 1989: *Da lo hun så hjerteligt: seks læsestykker om vort sprogs nutid og fremtid*. Kbh.: Fremad.

Jesper Hermann 1990: "Dimensioner i arbejdet med egne sagtekster" in: E. Engberg-Pedersen et al, red.: *Anvendt sprogvidenskab*, Kbh. Univ.: Museum Tusulanums Forlag: 175-190.

Jesper Hermann 1991: "Skriv det du har mest lyst til først!" in: C. Elbro mfl. ed.: *Mål og Mæle 1-2:62*.

Eva Heltberg og Christian Kock 1997: *Skrivehåndbogen*, Kbh.: Gyldendal Undervisn.: 259-262.

C. Wright Mills 1960: *The sociological Imagination; Appendix: Intellectual craftsmanship*. London: Penguin.

Peter Stray Jørgensen & Lotte Rienecker 2001: *Specielt om specialer*. Kbh: Samfundslitt: 5-69.

Ebbe Spang-Hanssen 1991: "Sig hvad du er oppe imod" in: C. Elbro mfl. ed: *Mål og Mæle, 1-2:64*.

FAGLIGT FORUM

Orientering fra bestyrelsen ved formand, Linda Svenstrup

Foreningen *Fagligt Forum for Sprogpsykologi* har indtil nu koncentreret sig om at arrangere sprogpsykologiske temaaftener og om at udgive nyhedsbrevet *Spindet*. Formålet er at fremme interessen for sprogpsykologiske emner og skabe dialog omkring disse. Derfor er vi meget glade for, at der har været en overvældende interesse for begge aktiviteter, både blandt folk med tilknytning til Sprogpsykologi, og blandt andre med interesse for sprogpsykologiske emner. – Både i og uden for universitetsverdenen.

Mange har udtrykt ønske om at blive medlem af foreningen, og har ønsket information om foreningens eventuelle andre aktiviteter. Dette har givet anledning til at bestyrelsen i øjeblikket er i gang med at revidere foreningens retningslinier for medlemskab, og overvejer at indføre nye aktiviteter for medlemmer. Vi forventer derfor, at vi efter den ekstraordinære generalforsamling den 23. oktober 2001 vil have fundet frem til en ny medlemspraksis, hvor medlemmer betaler et mindre beløb for fire gange årligt at modtage *Spindet* og få mulighed for at deltage i forskellige aktiviteter ud over temaaftnerne.

Har du gode ideer til relevante aktiviteter for foreningens medlemmer, hører vi derfor gerne fra dig med forslag inden denne generalforsamling, som du naturligvis også er velkommen til at møde personligt op til.

Er du interesseret i at høre mere om ændringerne af medlemspraksis i foreningen og eventuelt blive medlem, kan du efter den 23. oktober kontakte bestyrelsesmedlemmerne, hvis telefonnumre og mail-adresser står forrest i bladet.

Foreningen består i øjeblikket af 6 bestyrelsesmedlemmer, praktiske udvalg tilknyttet redaktionen og temaaftenerne, og en række medlemmer, som modtager nyhedsbrevet og deltager i temaaftnerne. Ønsker du at deltage i dele af foreningens arbejde er du også velkommen til at kontakte os.

ANMELDELSE

En nødvendig bog

Maarja Siiner, stud. mag. på sprogpsykologi, anmelder Nini Praetorius: *Principles of Cognition, Language and Action*, Kluwer Academic Publishers 2000, 492 s. Paperback i amazon.com 55 USD.

Også dette nyhedsbrevs boganmeldelse fortsætter jagten på sprogpsykologis forsvundne psykologiske rødder. Denne gang er bogen skrevet af en dansk psykolog, Nini Praetorius, som er ekstern lektor ved Københavns Universitets Institut for psykologi. Det har taget forfatteren syv år at skrive dette elegante og velformulerede, om end noget tunge og overraskende filosofiske (for psykologi at være) værk om de grundlæggende principper for analyse og studie af psykologiske fænomener. Selv efter 100-års eksistens som selvstændigt fag, mangler psykologi stadigvæk et fælles erkendelsesteoretisk og ontologisk grundlag, som har hindret den i at føle sig sikker på sin plads som en videnskabelig disciplin. Det skyldes på den ene side at den post-freudianske psykologi er blevet hvermands eje og yndlings fritidsbeskæftigelse. For at skabe den nødvendige distance har det meste af forskningen indenfor f. eks. bevidsthed i alt for lang tid taget afsæt i fysikkens love og biologiske systemer. Idealet er stadigvæk altomfattende og nøjagtige naturvidenskaber. Men på den måde kommer faget til at afskære sig fra sit egentlige forskningsområde – de menneskelige livsformer, styret af vores bevidsthed. Hjerneforskning har påvist, at alle vores handlinger og tanker, al hjerneaktivitet er et produkt af kemiske processer der foregår i hjernen, og i den forstand kan man opfatte hjernen som en maskine. Men neurobiologi er stadigvæk ikke i stand til at forklare, hvordan den selv samme hjerne "producerer" bevidsthed og hvorfor menneskets hjerne har skabt noget så vidunderligt og unyttigt som kunst. Og filosofi.

Det som forventes af en omfattende og afgrænset videnskab er, at den skal kunne tage afstand fra de objekter den vil studere. Kunne vi tage afstand fra os selv, skulle det også være muligt at reducere vort liv og bevidsthed til nogle universelle love. Men vi kan ikke træde ud af bevidstheden, opleve ubevidst tilstand mens vi er i bevidsthed. For at kunne blive individer har mennesker været nødt til at give afkald på at være noget endeligt, en afsluttet helhed som kun forholder sig til nogle bestemte ting og altid på en bestemt måde. Hvis et begrænset anvendelsesområde og mulighed til at abstrahere og generalisere er de seriøse videnskabers eksistensgrundlag, står de fleste humanistiske fag som beskæftiger sig med menneskets levned og mening, foran et dilemma. Disse videnskaber er evigt dømt til at være i konstant bevægelse, udvikle sig i takt med civilisationen og de menneskelige livsformer, altid et skridt bagud. Også sprogpsykologi slås til daglig med mangel på udtømmende teorier og metoder. Sprog kan, som bevidsthed, aldrig reduceres til noget mere oprindeligt og primitivt, noget som ikke omfatter sprog (eller bevidsthed). Det er umuligt at bryde ud af den sproglige refleksivitets onde cirkel, såsom man i psykologi evigt er dømt til at nøjes med "second order consciousness of consciousness", som J. Searle udtrykker det. Det er ikke og kan ikke være naturvidenskabers epistemologi som psykologi og andre humanistiske fag skal underkaste sig for at blive accepteret som videnskabelige discipliner, fordi de på den måde kommer til at afskære sig fra muligheden for at studere de menneskelige livsformers mangfoldighed og dermed ender i en selvmodsigelse.

ANMELDELSE

Frem for afgrænset anvendelsesområde og forskningsfelt, kan man i de humanistiske videnskaber afgrænse det man vil spørge om, fra det man ikke skal bekymre sig om. Det er dette Praetorius forsøger at nå frem til. For: hvorvidt er sprogets refleksivitet og bevidsthed om bevidsthed egentlig et problem? Har vi ikke altid vidst at det forholdte sig således, accepteret det uden at formulere det? Måske er der i grunden ikke noget at diskutere overhovedet?! *Principles* forsøger at ændre synet på psykologi, noget som de urimelige og krænkende krav om videnskabelighed udefra har hindret psykologer i at gøre før. Et syn som tager udgangspunkt i denne måde hvorpå vi faktisk forholder os til vores bevidsthed, sprog og handlinger - psykologis primære forskningsområde.

Selv om Praetorius' projekt om psykologiens erkendelsesteoretiske grundlag i første omgang virker umådelig ambitiøst (syv års forskning og fordybelse i filosofiske værker fra Descartes til Wittgenstein), er det, hun endelig når frem til, noget så enkelt og selvfølgeligt, at det næsten er til at overse. De tre principper hun foreslår som psykologiens - men også andre fags som studerer menneskets adfærd, sansning og sprog - ontologiske grundlag, handler om vilkår for at vi kan eksistere i verden som individer og forholde os til denne verden (bl. a. ved hjælp af sproget). Disse vilkår er umulige at bevise fordi vi er nødt til at acceptere dem som '*logisk nødvendige*'. Eller som Jesper Hermann siger: vi kan ikke betvivle eller sætte spørgsmålstegn ved disse vilkår, *uden samtidigt at fjerne det selv samme grundlag for at vi kan betvivle og diskutere deres eksistens*.

Begrebet 'logisk nødvendig' er imidlertid ikke helt Praetorius' eget. For at forstå det skal man tilbage til Peter Zinkernagels lille bog fra 1988 ved navn "Virkelighed". Det var i øvrigt i denne bog at jeg for første gang kom til at kende Nini Praetorius' navn. Bogen handler om nogle af de elementære ting i livet som vi er tilbøjelige til at overse betydningen af og regner for trivialiteter. Ord, som vi er vant til at bruge og komplet uvante med at analysere brugen af. Et af disse ord som vi bruger uden nærmere omtanke er "samme". Zinkernagel henviser til en "opdagelse" som Praetorius gjorde i hendes "Subjekt og objekt" og som er af "afgørende betydning", nemlig at vi kun har behov for ordet "samme" når en genstand kan beskrives på flere forskellige måder, både i den samme og i forskellige situationer (Zinkernagel 1992: 54). De fleste ville trække på skuldrene og konstatere at "opdagelsen" jo i sig selv ikke siger noget nyt, ej heller kan bruges til at bekræfte eller afkræfte noget. Set fra en sprogpsykologisk synsvinkel, er opdagelsen imidlertid ikke til at overse da den handler om det grundlæggende indenfor faget: at det er umuligt at skelne mellem vores viden om sprog og viden om virkelighed. Vi kan aldrig forklare eller begrunde forholdet mellem sprog og virkelighed, vi er simpelthen nødt til at acceptere at der er et forhold. Og det gør vi hver gang vi bruger sproget. Da vi lærer verden at kende samtidig med at vi lærer hvad ting hedder, er der en logisk nødvendig relation mellem sprog og virkelighed, at begge størrelser eksisterer i kraft af denne relation (Zinkernagel "Virkelighed" 92: 11, 135).

Praetorius udvider og udvikler opdagelsen om dette forhold i sin nye bog til noget, hun kalder *identitetsprincip* og beskriver dette grundlag som både sprogpsykologi og det integrationistiske sprogforskning bygger på. Identifikationen af noget i vores virkelighed er ikke afhængigt af at vi kan beskrive de ting præcist og uafhængigt af situationen, men

ANMELDELSE

tværtimod at vi kan beskrive dem på flere forskellige måder, *afhængigt* af situationen, og at enhver ny beskrivelse bygger på andre beskrivelser af det samme. Det er netop denne del af bogen som er yderst aktuel og relevant for sprogpsykologi. Dette princip danner grundlaget for al sprogpsykologisk forskning; et grundlag som vi hverken kan eller skal bevise.

Også de andre principper, som Praetorius fastslår, med en lignende enkel elegance, uden at bevise eller overtale: *the principle of the general correctness of cognition and language*, *the principle of identity* og *the principle of the intersubjectivity of the notion of 'truth'*, er relevante for sprogpsykologi. De danner grundlaget for "an epistemology which can account consistently for the wide varieties of ways in which we may have objective knowledge of and talk correctly about ourselves and other things existing in a publicly shared world, as well as for our fantasies, thoughts, ideas, emotions, feelings and other internal states, which are personal and only directly observable to ourselves, - but of which, nevertheless, we may have knowledge and talk correctly about in a language we share, and thus may make be accessible to others" (Praetorius 2000: 481). Det giver hermed ingen mening at give min fortolkning af hvad disse principper handler om. De har nemlig kun betydning m.h.t. disse (sprog-)psykologiske undersøgelser som hver af os har tænkt at beskæftige os med. Og – *last but not least* - at kunne følge Praetorius' konsistente tankegang når hun, lag for lag, afskræller de filosofiske "problemer" som i grunden er et resultat af "misuse of language", som Wittgenstein udtrykte det, er hele turen værd. Det er en logisk og velskrevet bog; en nødvendighed for enhver der vil beskæftige sig med (sprog-)psykologi.

Der er egentlig ingenting mystisk eller dogmatisk i "the correct use of language". Det er noget vi gør hver gang vi bruger sproget. Vi misbruger kun sproget når vi tvivler på om vi nu bruger sproget rigtigt eller om vi overhovedet kan bruge sproget til at sige noget om den virkelighed vi befinder os i. (...) we cannot discuss whether, nor justify or explain *how* language and propositions or assertions about reality "hook onto", are "in accordance with" or may refer to and be true about reality – *without presupposing that they do*" (Praetorius 2000: 289).

Men før jeg takker af og ønsker god læselyst, vil jeg komme med et citat fra Zinkernagels "Virkelighed" – som en særlig hilsen til alle mine medstuderende i sprogpsykologi.

"Alligevel er selve vilkårene for beskrivelse ofte afhængig af vores øjeblikkelige situation, vore øjeblikkelige omstændigheder. Vore muligheder for at fremsætte påstande om vilkår for beskrivelse kan ændre sig hvis disse omstændigheder ændrer sig. (-) For de mest generelle vilkår for beskrivelse som at personer har kroppe [eller at virkelighed er noget vi kan fremsætte påstande om, M.S.] synes det umuligt eller selvmodsigende at forbinde med den *mulighed* at de i *fremtiden* viser sig ugyldige." (Zinkernagel 92: 53).

ORDET ER FRIT!

En verden udenfor – en sprogpsykologs oplevelser

Af Ulla Schjødtz Hinge, cand.mag.

For de fleste studerende bliver tanken om et liv efter specialet ikke rigtig nærværende, før den venlige sekretær på Studiekontoret modtager selvsamme speciale i tre eksemplarer og ønsker tillykke (en noget forkølet afslutning på mange års studier, synes jeg, men det er en anden historie). Som studerende ved Sprogpsykologi var problemet for mig, da jeg i marts 2000 havde netop den oplevelse, at antallet af udklækkede kandidater var forsvindende lille, og ingen rigtig vidste, hvad de lavede. Derfor videregiver jeg med glæde min personlige beretning om halvandet års oplevelser fra verden udenfor til jer, som endnu har det endelige "tillykke" til gode. Selvom historien er min personlige, forestiller jeg mig at dele vilkår med de fleste af jer, der læser tidsskriftet her. Mit sigte er først og fremmest at sige, at der er gode grunde til at læse det, I gør, og rige muligheder for belønning. I verden udenfor.

Specialisten

Som (humanistisk) kandidat hører man en del om generelle og specifikke kvalifikationer. Om ikke andet, når man – i desperation eller ukuelig optimisme - når til et arbejdssøgningskursus, f.eks. i A-kasse-regi.

De generelle kvalifikationer er dem, vi deler med de fleste andre humanister. På det stærkt anbefalelsesværdige "næsten-kandidat-kursus", jeg var på her på KUA, lød de, skarpt optrukket, sådan: *Analysere* og *formidle*. Det har jeg haft brug for at gøre hver dag siden min dimission, og jeg er overbevist om, at årene på Sprogpsykologi gjorde mig bedre til det. Både i form af målrettede kurser som "Skrivevejledningens hermeneutik" (en umulig titel, men et godt kursus) og i kraft af hele studieformen med masser af skriftlige opgaver om emner af personlig interesse.

De specifikke kvalifikationer er dem, kun sprogpsykologer har. Også dem har jeg til min store overraskelse haft brug for, ja, de er ligefrem blevet efterspurgt. Et par måneder efter endt specialeskrivning valgte jeg nemlig at udforme en formidlingsartikel, "Sprog, der gør indtryk" på basis af min analyse af to jobsamtaler. Med den vandt jeg en artikelkonkurrence i universitetsavisen, og det viste sig at være noget af et guldæg. Ikke blot i kraft af præmien, men fordi danske journalister åbenbart også læser vores skoleblad og snart begyndte at ringe for en kommentar og ikke mindst et godt råd til jobansøgere.

Det ene førte det andet med sig, og i dag, mere end et år efter, får jeg faktisk stadig tilbud om at holde foredrag, skrive artikler og give interviews uden selv at opsøge det. Den opmuntrende pointe er i den forbindelse, at både fagfolk og journalister lytter opmærksomt og tager til efterretning, at sprogpsykologien er et legitimt udgangspunkt for videnskabelige undersøgelser, og at den kan frembringe resultater, som kan bruges i den virkelige verden. En sprogpsykolog er med andre ord en "ekspert", man gerne hører (efter). Det kan godt være, det ikke burde være nogen overraskelse, men ærlig talt, for mig var det noget

ORDET ER FRIT!

af en åbenbaring! Og lur mig, om ikke studerende ved andre små fag har samme problemer med den faglige selvtilid.

Artikkelkonkurrencer hænger måske ikke på træerne, og jeg erkender, at jeg har været heldig. Men hvis I gerne vil ud i verden og fortælle om det I ved, er mit bedste råd at skrive et speciale om noget alment interessant. Mit emne var ikke et, jeg brændte for med hele min faglige sjæl, men derimod et, som jeg forestillede mig var anvendeligt uden for universitetets snævre kreds. Den tanke var i hvert fald rigtig, og jeg kom jo til at brænde for emnet, mens jeg arbejdede med det. Dertil kommer, at tørsten efter eksperter er stor, både i medierne og i andre sammenhænge. Og det er altså en kæmpe tilfredsstillelse at fortælle om (og tjene penge på!) noget, der har taget lang tid og voldt mange kvaler undervejs, som et speciale jo ofte gør.

Generalisten

Sideløbende med specialetumulten fik jeg fuldtidsarbejde, og her kom de generelle kvalifikationer til nytte for fuld udblæsning. Hvordan skulle en kvinde, der aldrig før havde brugt ordet "omsætning" og kom til at skrive "Balkan" i stedet for "Baltikum" i sin ansøgning ellers have fået - og lært at bestride! - jobbet som redaktør på *news2biz ESTONIA*, et 14 sider langt nyhedsbrev med markedsinformation om Estland? I et år har jeg nu hver 14. dag afleveret 40-50 artikler, fortrinsvist virksomhedsbaserede historier, heraf en tredjedel interviews, samt økonomiske nøgletal og en uddybende artikel om et givent marked. Derudover er jeg arbejdsgiver for en korrespondent i den estiske hovedstad Tallinn, som jeg selv har rekrutteret (en oplevelse, der ikke bare sluttede ringen, men var lærerig på alle måder).

Når jeg overhovedet kunne finde på at søge dette job, var det fordi, der i jobannoncen stod: "Vigtigst er din evne til at destillere og sammenfatte et stort materiale." Det ved vi jo, at vi kan, og i de første seje måneder, hvor produktiviteten konstant skulle i vejret, og jeg alt for ofte sad med en direktør i røret og skulle agere videbegærlig journalist inden for et felt, jeg vidste mindre end intet om, tænkte jeg ofte på, hvor fantastiske evner, et humanistisk studium opelsker. For det umulige lykkedes jo, gang på gang. Ville en økonom kunne foretage den omvendte bevægelse og blive redaktør på et sprogligt tidsskrift på lige så kort tid? Jeg tror det ikke. Vi kan meget mere, end vi tror, og arbejdsgiverne er ikke så fremmedgjorte, som vi måske forstiller os. På min lille arbejdsplads er vi f.eks. to historikere, en lingvist, en antropolog, en engelskstuderende og undertegnede. Og vi er oven i købet ansat af en cand.scient.pol., så nogen Rip-Rap-Rup-effekt kan der næppe være tale om.

Lyder det som en solskinshistorie? Eller tænker du nu, jamen økonomi kan da være meget godt, men hvor blev sprogpsykologien af?

Solskin har der været noget af: Jeg søgte 12 jobs, kom til én samtale og var i beskæftigelse tre måneder efter specialeaflevering, inklusive lidt velfortjent sommerferie. Knubs har der til gengæld også været masser af. Når man er vant til at tænke nøje over hvert ord (bogstavelig talt) og normalt har flere timer, dage, uger til at forberede sig på et

ORDET ER FRIT!

stof, er det et chok af dimensioner at skulle læse fire nyhedstelegrammer, forberede spørgsmål og bekæmpe en hær af østeuropæiske sekretærer, for derefter at gennemføre et interview med en fortravlet direktør via en skrattende mobiltelefon i en lufthavn og servere en velafbalanceret og perspektiveret historie. På rundt regnet 20 minutter. Men det lader sig gøre, og det er godt betalt.

Hvad angår sprogpsykologien, ja den savner jeg indimellem. Uhyggelig hurtigt ryger følingen med faget, og trods det, at jeg stadig bliver spurgt om mit speciale, føler jeg mig allerede en smule bagefter. Identiteten som sprogpsykolog er svær at holde fast i. Men erfaringerne, dem har jeg brug for. Hele tiden.

Individet mellem to sammenstødende diskurser

Af Audra Bolander, stud.mag. på Sprogpsykologi

Hovedinteressen bag ved opgaven var at undersøge hvordan et individ mellem to sammenstødende ideologiers diskurser reducerer spændingen ved hjælp af sproglige ressourcer. Til det formål blev den kristelige og den verdslige diskurs sat i fokus. Data til analysen kom fra et interview med en katolsk præst i København. Interviewets spørgsmål pegede på nogle af de sociale adfærdsmønstre hvorom den traditionelle katolske ideologi og det verdslige menneske har stridende meninger. Til analysen blev der kun brugt svaret på ét enkelt spørgsmål som relaterer sig mest til emnet (materialet er ikke vedlagt her, men kan skaffes på det lingvistiske bibliotek sammen med opgaven der ligger til grund for denne artikel). Analysen af de opnåede data tager udgangspunkt i Louis Festingers kognitive dissonans-teori og Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse.

Den kognitive dissonans-teori

Louis Festingers kognitive dissonans-teori (1957) baserer sig på den antagelse at folk stræber efter konsistens i deres tænkning. I følge teorien vil folk, der oplever en dissonans (psykologisk diskomfort) på grund af inkonsistens mellem nogle af deres kognitive elementer, prøve at reducere denne psykologiske diskomfort ved at ændre deres holdninger til dem. To kognitive elementer skaber dissonans når de er i direkte logisk strid med hinanden. Fx: 1. rygning er meget skadeligt for ens helbred; 2. Jeg holder af at ryge. For at reducere denne dissonans søger man i følge teorien at finde frem til andre kognitive elementer som kunne styrke påstand nr. 2, fx rygningen er en så væsentlig del af ens verden at det havde været umuligt at leve uden den. Men man kan også undgå dissonansen ved at ændre sin holdning til påstand nr. 1. Man kan fx tro at rygning slet ikke er så skadeligt, som eksperterne prøver at bilde folk ind.

Diskurs og den kritiske diskursanalyse

Begrebet diskurs er ikke helt uproblematisk idet de fleste forskere giver deres egne definitioner uden at det har resulteret i nogen egentlig konsensus. I Norman Faircloughs

ORDET ER FRIT!

kritiske diskursanalyse anses diskurs for både konstituerende og konstitueret af en social praksis hvorfor sproget bliver tildelt en aktiv rolle i både reproduktion og forandring af identiteter, sociale relationer samt videns- og betydningssystemer. I følge Fairclough er ethvert tilfælde af sprogbrug en kommunikativ begivenhed med tre dimensioner: en tekst, en diskursiv praksis og en social praksis; og alle disse dimensioner skal inddrages i en konkret diskursanalyse. Til trods for insisteringen på at man skal lave analyser i hver af de tre dimensioner, koncentrerer Fairclough sig i sine empiriske studier mest om analysen af tekster. Den kritisk diskursanalytiske tekstanalyse går mest ud på konkrete lingvistiske studier af sprogbrugen og koncentrerer sig om vokabular, grammatik og sammenhæng mellem sætninger. Den kritiske diskursanalyse kan kritiseres fordi den blandt andet ikke altid kan generere ny viden eller nye hypoteser om samfundsmæssige strukturer, men dens styrke ligger i at den kaster mere lys over hvordan vores sprogbrug afspejler og bidrager til sociale ændringer i samfundet.

Min definition af diskurs udspringer af den kritiske diskursanalyse. Begrebet "diskurs" omfatter nemlig både sproglige begivenheder og de sociale praksisser som de er bundet til. Nærmere sagt er diskurs et vist ståsted konstitueret af en bestemt virksomhed, som ved fastsættelsen af et bestemt værdisystem, identitet og sprogbrug er med til at vedligeholde den pågældende virksomhed. Enhver diskurs stræber efter at fremme en ideologi som er forankret i diskursens forestillede verdensbillede.

Diskurs-klemme

Diskurs-klemme er mit eget begreb udspringende fra den definition af diskurs som jeg har valgt. Den kan opstå på grund af en konflikt mellem to ideologier som konstituerer forskellige verdensbilleder og dermed skaber forskellige identiteter. Diskurs-klemmen opstår når det er umuligt for individet at opfylde de modstridende diskursers krav. Diskursteoretikerne Lacau og Mouffe opererer med begrebet "overdetermineret subjekt" som i princippet beskriver det samme forhold: "Det vil sige at det (subjektet) er positioneret af flere modstridende diskurser hvorimellem der opstår en konflikt" (Jørgensen & Phillips 1999:54). Fairclough er også i berøring med dette problem og mener at "folk kan positioneres inden for forskellige og konkurrerende ideologier, og at dette kan føre til en følelse af usikkerhed <...>." (Jørgensen & Phillips 1999:88).

Den kirkelige⁴ og den verdslige⁵ diskurs

Disse to ideologiske diskurser har måske altid været i konflikt med hinanden og er det på nogle punkter stadig. Konflikten udspringer af den kristelige kirkes oprindelige ambition om at have moralens og sandhedens monopol og på lige fod med mange andre magtfulde institutioner har den gjort en enorm indsats for at værne om sit monopol. I dag er kirken uden sammenligning mere liberal end dengang. På den anden side har den kristne moral

⁴ Den kirkelige diskurs står i denne opgave for den katolske kirkes diskurs hvilket medfører at den på nogle punkter omfatter ret anderledes praksisser end den protestantiske kirkes diskurs.

⁵ Den verdslige diskurs omfatter alle de andre diskurser funderede i det pragmatisk/rationelle syn på verden.

ORDET ER FRIT!

gennemsyret moralfundamentet i hele den kristne del af den civiliserede verden, så vi ser de kristelige værdier som en uadskillelig del af vores mentalitet selv om man ikke nødvendigvis opfatter sig selv som særlig religiøs. Værdisammensmeltning skaber muligheden for at undgå diskurs-klemmer som jo ellers truer individets udfoldelsesmuligheder. Men diskurserne bliver alligevel ikke totalt sammensmeltede hvis de bare deler det samme moralkodeks. Der er stadig flere holdninger i ideologiernes periferier som ikke overlapper hinanden og det kan føre til en diskurs-klemme.

Enhver diskurs omfatter nogle valgmuligheder samtidigt med at den ekskluderer andre, og hvis man trækker på en bestemt diskurs så kan man kun sige det som er indenfor diskursens rammer. Fx kan man i den kirkelige diskurs godt argumentere for sine påstande med udgangspunkt i det som Jesus har sagt eller gjort. Den verdslige diskurs, som jeg her har valgt at afgrænse den, accepterer derimod kun logiske begrundelser baserede på registrerede fakta. Diskurs-rammer kan dog udvides ved inddragelsen af flere nye tekster (intertekstualitet) og nye diskurser (interdiskursivitet) der i længden kan føre til en ændring af ideologien i de sociale praksisser som generer diskurserne.

Den ideologiske konflikt

For at kunne observere hvordan individet klarer en diskurs-klemme må man først og fremmest finde en ideologisk uenighed mellem den kirkelige og den verdslige diskurs. Ifølge den traditionelle katolske ideologi, som jeg har taget udgangspunkt i, kan man som katolik ikke praktisere førægteskabelig sex, være aktiv homoseksuel eller få abort (som jo er ret almindeligt i vores moderne verden) uden at begå en synd. Præsten indleder sin fortælling med en bekræftelse: "*Det havde jo været løgn hvis jeg sagde, at jeg ikke havde problemer på de områder med min egen kirke.*" (1). Konfliktens motiv gentages teksten igennem hvad der indikerer, at præsten må befinde sig i nærheden af en ideologisk konflikt.

Konceptualisering af præstens selvportræt

Enhver fortælling er altid bundet til dens ophavsmand, for den siger uundværligt noget om ophavsmandens egen perspektivering og rolle i den pågældende situation. En god måde at afklare individets identitet på er konceptualisering: "The conceptualization of identity involves looking at classificatory systems which show how social relations are organized and divided; for example, into at least two opposing groups - 'us and them'..." (Woodward 1997:12). Præstens fortælling drejer sig også om en sådan binær opposition med ulig fordeling af magt som nemt kan klassificeres i "os, dvs. præster i feltet" og "dem, dvs. kirkens ledelse": "*Der har jeg den store fordel som præst i feltet at jeg [modsat kirkens ledelse] endnu har med konkrete mennesker at gøre, præcis som en læge, og ikke skal sidde et ophøjet sted og nogle gange, fordi jeg keder mig, FINDE PÅ NOGET fordi nu er det på tide at man skal sige noget*" (75), "*de [kirkens ledelse] ved ikke hvad de skal bestille og så ser de et eller andet, eller læser et eller andet og tror straks hele verden må være sådan, og nu må man REAGERE fordi man må jo sikre sig at der ikke bliver stillet spørgsmål ved ens magtposition*" (81). Ordene der bliver brugt i disse ytringer får igennem

ORDET ER FRIT!

konteksten enten positiv (den store fordel; konkrete mennesker; en læge) eller negativ konnotation (at sidde ophøjet sted; at kede sig; at finde på noget osv.) som så kaster tilsvarende lys på de objekter de refererer til. På den måde orienteres lytteren mod den opfattelse at "præst i feltet" er den positive størrelse i denne binære opposition.

Præsten fremhæver en parallel mellem sin virksomhed og lægevirksomhed ved fortællingen om sin livsopgave: *"Det anser jeg <...> som min opgave: at bringe LIV til mennesker, for der er så meget død i forvejen"* (16) hvorimod "de andre" fremstilles som bureaukrater hvad udgør en klar modsætning til "mig som læge": *"Mange gange har kirken det svært ved at acceptere noget som Gud har skabt fordi den har en tendens som institution, at i stedet for at være den der bringer liv, være den der ikke kvæler liv, hm, men at være den der vil REGLE liv..."* (26). Til at understrege konflikten som denne binære opposition fokuserer på, bliver der brugt ord hvis semantiske forhold er funderet i antonymi: liv - død; præst i feltet - kirken som bureaukratisk institution; at bringe liv - at regle/(kvæle) liv; arbejde i feltet - styring fra et ophøjet sted; direkte kontakt med konkrete mennesker - indirekte kontakt, baseret på forestillinger og media; forståelse - misforståelse; viden - uvidenhed; ro - hysteri.

Retfærdiggørelse af afvigelsen fra kirkens lære

Fremhævelsen af konflikten mellem "mig" og "dem" skaber grundlag for kritikken mod kirken og de handlinger der ikke følger kirkens lære. I kraft af den positive konnotation omkring ordet "mennesker" virker den slags handlinger i konteksten som det eneste rigtige valg fra præstens side: *"Sådan at jeg kan acceptere MANGE TING som jeg ved ikke er det man vil kalde 'i orden' med kirkens lære eller forestillinger, men som jeg vil acceptere, også som præst, fordi det er i orden med de mennesker"* (72). Lighedstegnet mellem "kirkens lære" og "forestillinger" antyder igen at den kirkelige ledelses autoritet i præstens øjne er meget svækket, noget som også kendetegner den verdslige diskurs. Et andet vigtigt moment der kommer frem gennem ytringen "jeg kan acceptere mange ting <...> også som præst", signaliserer at præstens holdninger kan være forskellige afhængigt af om han positionerer sig som præst eller som et moderne pragmatisk tænkende menneske. Den slags verbale tegn vidner om at individet balancerer på grænsen af diskurs-klemmen, der udspringer af de to forskellige diskurser. I kraft af sin præstevirksomhed genererer præsten uundgåeligt noget af den kirkelige diskurs, men nærheden af diskurs-klemmen fører til en kreativ artikulation af den traditionelle kirkelige og den traditionelle verdslige diskurs.

Ny identitet som tegn på diskurs-klemmen

Lad os for at få bedre overblik over den situation som fortællingen opstiller, anvende Festingers kognitive dissonans-teori. Følgende påstande burde føre til en dissonans og dette antyder informanten selv: 1) kirkens lære skaber problemer i mit forhold til andre mennesker: *"Det kan jo være problematisk som præst hele tiden at skulle føle sig som den der er nødt til at slå andre mennesker i hovedet"* (2) og 2) jeg har valgt at være en del af og repræsentant for denne kirke: *"...da føler jeg mig meget forbundet med den katolske*

ORDET ER FRIT!

kirkes tradition..." (5). Når præsten igennem sin fortælling skaber en maksimal afstand mellem kirken som institution og sig selv som præst i feltet, reduceres dissonansen ved fremhævelsen af den ide at kirken som institution på nogle punkter har uhensigtsmæssige regler, fordi den ikke har direkte kontakt med de konkrete mennesker.

Desuden resulterer dette i en ny identitet der er forankret i begge ideologiers verdensbilleder. Men grundet de forskellige krav der bliver stillet til en, kan man ikke fuldstændigt identificere sig med dem begge to fordi dette per definition burde føre til en overdetermineret identitet. Muligheden for at undgå det ligger i dannelsen af en rolle som bare bliver styrket i sin evne til at forstå begge modstridende verdener. Ved forståelsens og kompromisets motiver som gennemsyrrer hele fortællingen, positionerer præsten sig som en mægler mellem kirken og verden: "...jeg VED hvad kirken siger, eventuelt også HVORFOR den siger det og prøver at gøre det forståeligt for folk <...> jeg skal lytte til folk og omvendt så gøre det forståeligt for kirken sådan at der kommer nogle ting sammen, og det er idealet..." (68). Mæglerens identitet bekræfter selvfølgelig igen konflikten mellem den 'officielle' kirke og menigheden, men den giver også præsten en mulighed for at reducere den psykologiske spænding på det personlige plan. Præsten som mægler er en ny identitet i forhold til den klassiske variant: præsten som missionær. Den nye identitet lukker for muligheden for at have sandhedens monopol som de andre skal tvinges til at acceptere. Til forskel fra den klassiske præsteidentitet tager den nye variant sit udgangspunkt i accepten af at begge forhandlende parter har deres interesser og hensigter som der skal tages hensyn til.

Høj interdiskursivitet

Den kirkelige diskurs bliver systematisk artikulert med den verdslige diskurs i den forstand at præstens ytringer både tager udgangspunkt i det religiøse og det praktiske syn på situationen, som fx her når præsten fortæller om grunden til førægteskabelig sex blandt katolikker: "*De er ikke engang sikre på om det er dem [som skal dele deres liv sammen], og jeg vil vove at påstå at de fleste unge mennesker jeg kender, der lever sammen uden at være gift, gør det blandt andet fordi ægteskabet virkelig er et sakramente for dem <...>. Andre gør det måske fordi de siger: Vi har ikke økonomi til det"* (38). Det første argument ser jeg som udspringende af den kirkelige diskurs hovedsageligt fordi ægteskabet her bliver kaldt for sakramente, det andet ("vi har ikke økonomi til det") tilhører indlysende den verdslige diskurs. Det er spændende at bemærke at den forklaring som kirken i følge præsten kommer med for at argumentere mod førægteskabelig sex, også trækker på den verdslige diskurs: "...selv om kirken selvfølgelig har en god grund hvorfor den har den regel, ikk'. Den siger jo: *'I almindelighed er de mennesker jo unge og selv om de får nu børn, de har jo ikke det økonomiske grundlag for at forsørge det barn'*." (47). Når kirkens argumentation formuleres med udgangspunkt i den verdslige diskurs, bliver konflikten mere håndterbar fordi man sætter begge siders ytringer indenfor det samme værdisystem. Men grundet dette går nogle enkelte sider ved konflikten sikkert tabt fordi den katolske ideologi ikke kan blive fuldt repræsenteret igennem den verdslige diskurs.

ORDET ER FRIT!

Det at både den verdslige og kirkelige diskurs artikuleres sammen i præstens fortælling giver høj interdiskursivitet og kan ses som et signal på de kommende eller værende forandringer i den katolske kirke, for ifølge Faircloughs teori "hænger høj interdiskursivitet sammen med forandring mens ringe interdiskursivitet tyder på reproduktion af det bestående". (Jørgensen & Phillips 1999:94). Som resultat af diskurs-artikuleringen opstår der en ny kirkelig diskurs som præstens fortælling er med til at generere. Til forskel fra den gamle kræver den nye kirkelige diskurs ikke at opløse praktisk fornuft til fordel for tro, men søger at opnå et kompromis mellem de to ideologier og ikke mindst prøver at finde nye rationelle argumenter for den kirkelige diskurs' traditionelle ideologi. I artikuleringen af den nye diskurs af to modstridende diskurser bliver den svagere diskurs (som netop på grund af den sociale kontekst er den kirkelige diskurs) transformeret i retningen af den stærkere (verdslige) diskurs. På denne måde bliver diskurs-klemmen klaret fordi man kommer den i møde ved hjælp af en kompromis-diskurs, dvs. en diskurs som giver et nyt ståsted, en ny ideologi, nye muligheder og nye begrænsninger.

Afsluttende tanker

Til trods for at der er et realistisk potentiale for en diskurs-klemme, opstår det ikke i fortællingen på grund af dominansen af den verdslige diskurs og fraværet af den traditionelle kirkelige diskurs. Informanten bliver ikke ramt af en diskurs-klemme fordi han går ind i en tredje diskurs, en slags kompromis-diskurs, som går ud på harmoniseringen af begge ideologiers interesser og at mægle imellem dem. Der er tre træk der lader mig konkludere at det er en ny kirkelig diskurs: 1. Der bliver taget afstand fra de traditionelle præster som regenererer den traditionelle kirkelige diskurs; 2. Der bliver skabt en ny præste-identitet; 3. Den kirkelige diskurs bliver systematisk artikuleret med den dominerende verdslige diskurs og transformeret i dens retning.

På denne måde bliver den potentielle diskurs-klemme opløst på det personlige plan. Jeg kalder det nemlig for "løsning på det personlige plan" fordi den giver mulighed for præsten at tale som han gør, uden at det giver en endelig løsning af konflikten mellem de to ideologiske diskurser. Problemet er at den nye kompromis-diskurs fører til en ny diskurs-klemme, hvis den bliver konfronteret med den traditionelle kirkelige diskurs. Den nye diskurs-klemme er dog meget mere raffineret og sværere at sætte fingeren på da begge sammenstødende diskurser er kirkelige: de tager udgangspunkt i den samme tekst, opererer med de samme begreber og har den samme højeste autoritet. Den grundlæggende forskel ligger i deres fortolkning af bibelen. Den præmis at alle kirkelige diskurser tager udgangspunkt i akkurat den samme tekst, er grundlaget for dannelsen af utallige mængder af nye fortolkninger af bibelen og dermed nye kirkelige diskurser som altid indbyrdes vil indgå mere eller mindre raffinerede diskurs-klemmer, der ikke kan opløses på et universalt plan.

ORDET ER FRIT!

Artiklen er skrevet på baggrund af opgaven ”Individet mellem to sammenstødende diskurser” i sprogpsykologisk emne, Samtaleforskning, der blev undervist på Sprogpsykologi i vintersemesteret 2000. Opgavens vejleder var lektor Jesper Hermann.

Litteraturliste:

Brown, Roger: Dissonance Theory

I: Brown, Roger (ed.): Social Psychology, London: Collier-Macmillan Limited, 1965

Jørgensen, Marianne Winther & Louise Phillips: Diskursanalyse

Roskilde: Universitetsforlag, 1999

Kvale, Steinar: Interview - en introduktion til det kvalitative forskningsinterview

København: Hans Reitzels forlag, 1997

Woodward, Kathryn: Concepts of Identity and Difference

I: Woodward, Kathryn (ed.): Identity and Difference, London, Thousand Oaks, 1997

I denne rubrik har DU muligheden
for at skrive noget, som DU
mener er interessant.

Det kunne være artikler, essays,
foredrag, spørgsmål, sure opstød,
undren eller andet.

Skriv hvad du vil,

ORDET ER FRIT!

Bare vi får dit indlæg inden
deadline, som for næste nummer
er den 12. november 2001.

KONKURRENCE

Flere kreative og fantasifulde studerende ved sprogpsykologi reagerede på vores opfordring til at finde på et navn til nyhedsbrevet.

Vinderen har fundet et godt og fængende navn, ligesom vi havde ønsket os. Og han har lavet et logo, kreativt og kunstnerisk udformet, som vi også havde drømt om.

Fremover vil dét der startede som Nyhedsbrev for Sprogpsykologi hedde

**Spindet
Sprogpsykologisk Information og Debat**

Dén fantastiske idé fik Mads Bendixen, tilvalgsstuderende fra psykologi. Og for den modtager han en lille præmie: Et medlemskab af Biografklub Danmark, som han vil få overrakt til temaaftenen den 4. oktober.

KALENDER

4. oktober kl. 19
lokale 7.3.114, KUA

SPROGPSYKOLOGISK TEMAFTEN
Tore Kristiansen, lektor, og Marie Maegaard,
forskningsassistent, Institut for Dansk Dialektforskning:
Sprog - variation, værdier og vurderinger.

Uge 41
8.-12. oktober

Eksamenstilmelding.
Husk evt. studiekortfornyelse eller dispensation i forbindelse
med de nye studieordninger.

11. oktober kl. 15:00

Studienævnsmøde.

23. oktober kl. 16:00

Ekstraordinær generalforsamling i Foreningen Fagligt Forum
for Sprogpsykologi.

6. november kl. 12:30

Overbygningsmøde.

12. november

Deadline for indlæg af enhver slags til Spindet.

15. november kl. 15:00

Studienævnsmøde.

19. november

Næste nummer af Spindet udsendes på maillisten.

22. november kl. 19
lokale 7.3.114,
KUA.

SPROGPSYKOLOGISK TEMAFTEN
Hanne-Pernille Stax, ekstern lektor på Sprogpsykologi.

13. december kl. 15:00

Studienævnsmøde.

28. februar kl. 19
lokale 7.3.114,
KUA.

SPROGPSYKOLOGISK TEMAFTEN
Lars von der Lieth, lektor, Audiologopædi:
Kommunikationshandicap i teori og praksis.